

ACC. N:R M. 14417: 1-22.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: *Småland* Upptecknare: *Fabian Karlsson, Väckelsång*
Härad: *Konga* Berättare: "
Socken: *Väckelsång* Berättarens yrke: *lantbr.*
Uppteckningsår: *1958* Född år *1894 i Väckelsång*

Gudstjänst och nattvardsgång.

s. 1-22.

LUF 107

Gudtjänst och Väckelsång.

I Väckelsångs socken har ej förekommit några frivilliga samfund, varför dessa uppteckningar endast rör sockenkyrkan, d. v. s. statskyrkan.

Uppteckningarna är efter äldre personers berättelser från slutet av 1800-talet samt upptecknarens egna minnen.

Gudtjänsten.

Flögmässogudtjänsten och alla gudtjänsterna i öfrigt i kyrkan kallades alltid för "tjänst", plural "tjänstä".

Man sade t. ex. att man skulle till tjänsten i kyrkan. Flögmässan i kyrkan på söndagarna började alltid klockan 10 fm.
1. Både sommar- och vintertiden.

Juldagen började otterången redan klockan 4 på morgonen. Varje söndag skulle alltid någon från varje hem besöka kyrkan. För husbonden själv eller husmor förhindrade att färdas till kyrkan, då måste någon av barnen eller tjänstefolket fara i stället, antingen de ville eller ej, ty någon måste nämnas från hushållet. Men det var förr ej bara för gudstjänstens skull man fór till kyrkan. Man skulle också "spörja te" vad som hänt under veckan och höra på kungörelserna, som lästes upp från predikstolen. Och så fick man förstås träffa vänner och bekanta.

Röndagarna ha ansatts vara de mest betydelsefulla gudstjänsterna, liksom de större helgdagarna, då tvänne tjänster hölls.

Långfredagen var äro största kyrkliga högtidsdag och hölls före de andra helgdagarna. Långfredagen hölls förenne Långfredagen. Den dagen var det aftonsång, den andra på året. Långfredagen höll man sig mera i stillhet efter kyrkbesöket. Ty det var en sorgedag. På böndagarna gjorde man heller inga onödiga besök.

Man har i gammal tid sått mycket Långfredagen till andra kyrkor, där det varit särskilt omtyckta präster som predikat. Komministeren i Väckelsång och Uvåsa, han predikade var tredje söndag i Väckelsång, drog åhörare från långa vägar.

I senare tid har man Långfredagen till Jät eller Kalosvik för att höra kyrkoherde Hjelmgren Lala i de kyrkorna.

3. Kyrkoherde Tiderström i Uvåsa fick åhörare

även från Täckelsrängs församling.
Men man kunde färdas ännu längre vägar
för att höra en märklig präst. Det har
berättats att man även från Täckelsräng
färdats den långa vägen till Hålleberga
för att höra väckelseprästen Pollugren.

Då fick man giva sig i väg dagen före.

Ungdomen hade förr sina "gångedagar"
till vissa kyrkor. Då kunde man samlas
ihop stora skaror till kyrkfärden.

Denna sed har man hållit på med till
början av 1900-talet. Pingstdagen kom
man från andra socknar till Täckelsrängs
kyrka. "Heliga Torska" Kristi Himmelfärdsdag,
vandrade man till Pingrås kyrka, och
annandag pingst var "Urskulturdagen".

Heliga Trefaldighetsdag kallades "Tröjemåls
4. sönda", då skulle man till Almundsvyds kyrka.

På böndagarna och långfredagen skulle man vara svartklädd, ha "bönadasklää".

Till julottan kunde man vara sämre klädd. Fina bästa kläder skulle man ej taga då, ty man kunde få tal från guren på dem. Att vara svartklädd på böndagarna har man hållit på med långt in på 1900-talet, och en del äldre hålla ännu på den seden. Kyrskläderna utbyttes alltid med andra efter hemkomst en från kyrkan. Men man tog ej på vardagskläderna utan hade särskilda helgdagskläder.

Sommartiden brukade ungdomen samlas i stora skaror vid färdan till och från kyrkan. Man bar då fina blomsterkrasker, som man kunde byta med varandra.

Vid ett vågskål söder om Fiskerbadets by,

5. "Florsholmens vågskål", brukade man pasta,

Så där skulle man gå åt olika håll,
och där var då lek och glämn.
Ungdomen hade ju så många sam-
manskomster förr i tiden, och vid kyrk-
besöken blev då tillfälle att påkas.

De äldre hade ju också tillfälle att träffas
och samtala vid kyrkan, men när det ringdes
"samman" gingo alla vanligen in på en gång,
en sed som ännu håller sig kvar.
Men det har visst av en del ansett vara
fint att komma sist in. Det var en gång
en präst, kyrkoherde C. J. Tidander, som befäl-
de "våktarna" att låsa kyrkdörrarna efter
sammansamlingen, för att alla skulle
gå in i tid. Men nu hände det sig en
söndag, att de av socknens pampar dröjt
sig kvar därute på kyrkbacken med att
6. prata. Kyrkdörrarna vid vapenhuset var

Låsta och de fingo gå in genom sakristian
och snappa smygga sig ner i kyrkan.
En annan gång hände det att kyrkoherdens
egen dotter ville gå in under gudstjänsten.
Hon går stora gängen ner till ingången,
men där stod en reniss gubbe, kyrkoäktaren
Gustav Räre, och han sade: "Haa ja faultt
befallning å lausa fö' sinna, sau å då
laust fö' prästens dåka må". Han öppnade
ej för henne, utan hon fick gå sido-
gången upp och ut genom kordörren.

Predan hölls ej kyrkdörrarna låsta längre.

Det ansågs som en skam att komma
för sent till kyrkan. Kom man in efter
det syndabekännelsen hade läst, då hade
man inte i kyrkan att göra, sade man.

I kyrkan fanns bänken bänkrader.

7. Bänken eller kyrkstolen närmast dörren

var avsedd för "utsöknes" kyrkbesökare.
De övriga kyrkstolarna voro indelade
i bänkalag mellan de olika byarna
och gårdarna. Den första söndagen i
advent skedde stolsbytte. Då flyttade
man över tre stolar och kom i den
fjärde. På tjugo år hade man varit
i alla kyrkstolarna. Man och kvinnor
sattes alltid skilda åt, männen till
höger och kvinnorna till vänster om
mittgången. De som vill vara "stolsvördis"
togs plats närmast bänkdrämen vid stora
gången, och det var ej lätt att få sådana
att flytta sig inåt bänken.
Det berättas, att en gång vid ett kyrk-
bröllop, då alla ville ha så bra skådeplats
som möjligt, den fattige husarens dotter
8. hade djärvheten att träda undan vördisen

rusthållarimoran från platsen närmast
stora gången.
Bänkindeklningen måste slopas på 1920-
talet och sedan har man fått tag i plats
var man vill i kyrkan. I socknen hade
växt upp ett par samhällein och folket
från dessa hade fört ingen plats i
någon kyrkostol.

Vid sammansättningningen och för övrigt
vid all ringning från kyrkan tyfte
männen på sina huvudbonader och
kinnorna nego eller bugade sig.
Denna vackra sed bibehålls ännu.
I äldre tid blottade männen sina
huvuden vid helgmålsringningen, när
de gingo i sitt arbete där hemma
och hörde klockklängen.

9. När man färdades till kyrkan hade

hade kvinnorna på psalmboken en
vit nåsduk och några väluktande
kryddväxter, såsom lavendel, isop, äbrodd
och salvia. Mannen hade också en väl-
luktdande kvist i psalmboken. Man
luktade på dessa växter under en lång
predikan för att hålla sig vakna. In på
1900-talet har man haft en sådan lin
"örtakant" med sig i kyrkan.

I äldre tid var det vanligt att fästmän
som fästmansgäva fick en dos av
gammalt silver, en "läkkesdosa", att ha
kyrskryddor uti.

Tid kyrktågning skulle kyrkogänskvinnan
hava något att bjuda, grannkvinnorna
i sin kyrkstol, det kunde vara konfekt
eller "sockerpyllä" hon bjöd på.

10. Kyrkan pryddes vid särskilda högtider,

såsom vid konfirmation och bröllop m. m.
Altaret pryddes med blommor och på altar-
fästes myrtenkvistar. I bänkarna sattes
gröna kvistar i ljushålen längs mittgången.
Numera har man alltid blommor i vasor på
altaret, varje söndag.

I äldre tid har de olika gårdarna fått
lämna ljus till varsin kyrkostol, och ingen
ville vara sämst utan ha sin stol väl
upplyst vid julloften. Men den där
ljusleveransen urartade. Man försökte
riktigt lärka med varandra om att
ha det största och vackraste hemslöpta
julljuset, sådes det. Då till sist andogs
kyrkoljusen onormala proportioner,
varför församlingen måste överfaga ljus-
leveransen till kyrkan och låt slöpa ljusen.

11. Dockens ljuslöpare var en Lorpärl Ring från

Dalin under Östad. Efter jul hölls
auktion på de överbbliona tjusstumparna.

Vid läsning av alla böner lutade man
sig ner i bänken, och så gör man ännu.
Änåfall förekom vid läsning av synda-
bekännelse och böner och framkall i
kyrkestolen fanns en bråda ner till avsedd
här för. När namnet Jesus nämndes så
bögade man sig. Hela församlingen
söte sig vid vissa psalmer, lovsånger,
och vid läsning av trosbekännelse,
evangelie och predikotexter, och så
gör man fortfarande.

I äldre tider brukade prästerna hålla
rätt långa predikningar. Minst en tim-
me borde en predikan räcka, annars var
det inte något med den, och många
12. gånger kunde prästen hålla på ännu längre.

På 1800-talet brukade prästen under
gudstjänsten ha en vit duk i handen.

Den kallades handkläde. Den siste prästen
i Väckelsång som brukade handkläde var
kyrkoherde C. J. Tidander, som dog år 1898.

Det mest betydelsefulla momentet i
gudstjänsten ansågs vara läsningen av
syndabekännelsen.

Många personliga uppgörelser med åhörar-
na i predikan har man ej berättat om.

Men om en originell präst, som bodde i
Väckelsång, har man en hel del historier.

Han var kommunister i grannskapet fått.

En söndag förundrade han sina åhörare
genom att börja sin predikan så här:

13. "Va ska ja göra", och höjde så rösten "Va ska
ja göra" höjde ännu mera rösten "Va ska ja
göra." "Jo ja vet va ja ska göra, ja ska sätta

laus för alla mina döda". På följde en
lundrande straffpredikan. Man hade på
natten varit och stulit i Jäts präst-
gård Västra Berget, som ligger i Träckelsång.

En präst i Dänningelanda pålyste
slätterhjälps från predikstolen. "Men det
ska ej gå till i år liksom i fjol,
då två slipade så bara en slog," sade han.

Träckelsånga kyrka fick orgel sått
tidigt, varför de aldrig haft något att
berätta hur det var före orgelns tid.

En organist, J. F. Ringius, som var socknens
förste folkskollärare, brukade i julottan
på orgeln utföra en skogsimitation,
där man fick höra fågelkvitter och huru
göken gal. Det var barnens förtjusning
att få komma till julottan och få höra göken.

14. I socknen bodde en soldat, Måller i

Härebol, som var drumslagare vid Kronobergs regemente. Det hände att man i julottan fick höra honom drumma från orgellådan. Psalmadiken var det vanligaste instrumentet i äldre tid och det är nog naturligt att blockaren använt det i kyrkan för att ledsaga psalmsången.

Det har varit mycket vanligt att i kyrkan läsa förböner för sjuka församlingsbor. Det brukade kallas "hälla böna" för den sjuke. När förbönerna lästes brukade en del gamla kunna förutsäga, om den sjuke kryade på sig eller kom att dö i sin sjukdom. Man brukade säga, att om "bönarna gick förbi", så var detta ett dåligt tecken. Man menade väl därmed att det var riktigt tyst i kyrkan under bönen. Vid läsning av 15. förböner för sjuka liksom vid tackrörelser

för arbidna, lutade man sig ner i kyrk-
tänken. och så gör man ännu.

efter det lystes till råktenskap för något
par, så sade man, att de hade "kallat ne-
bran predikstolen". Man kunde även säga
om dem, att man "slät benen av lämm".

I äldre tid togs kollekten upp med här,
men sedan började man offra på altaret
på en duk, innan man anskaffat kollekt-
skålar. Numera togs kollekten upp med ett
här, vid särskilda tillfällen.

När studenter efter sin predikan skulle
ha offer till sina studier, brukade de
stå invid altaret och buka sig för de
offrande. Annandag jul var i gamla
tider klockarens offerdag. Då måste de
äldre i såg till kyrkan för att lämna
16. sitt offer. Det har berättats, att klockaren

i sitt offer fick många enriksdalersedlar.
Man kunde länge tiden i förväg lägga
undan en sådan sedel för att ha till
klockarens offer. Det skulle förstås synas
att man hade en stor sedel och inte en
sträckers liden pång.

När gudstjänsten var slut, brukade
organisten spela en utgångsmarsch,
han "spelade ut folket" ur kyrkan.
Kungörelserna upplästes från predikstolen
effteråt och de som ville höra dem stan-
made kvar i kyrkan.

Någon handel invid kyrkan har ej före-
kommit i Häckelsång. Men äldre personer
har berättat att man vid andra kyrkor
kunnat köpa småsill med sig hem var
sillakörare, som hade sitt lass på vägen
17. utanför kyrkogården.

Man har ej stannat kvar länge vid kyrkan
efter guds tjänsten. Från julottan var det
sittlig kappkörning, ty den som först kom
hem till byn, han fick alla först sin
gröda under tak kommande höst, trodde man.
In på 1900-talet har man haft bråttom
att komma ur kyrkan efter julottan
för att fara hem så fort som möjligt.

Vid hemkomsten från kyrkan efter
"tjänsten" fick man redogöra för den där-
hemma hur prästen predikant och vad
man annars hört av. Det kunde också
hända att någon granne kom för att
"spörja te kyrkan".

Några andaktsbunder ute i socknen
har ej hållits i äldre tid. Det var en-
bart vid husförhören, "läsmötena", som
18. prästen kom på föreläsning ute i socknen.

Prästen hade klockaren med sig, då han reste att hålla husförhör. Klockaren skulle julebada psalmsången samt laga upp ljuspengar, pengar till kyrkljusen, och pengar till nattvardsvin. Husförhöret hade man i tur och ordning i gårdarna inom roten.

Redan mantalsbeskrivningen avslutats höll prästen kristendomsförhör med barn och ungdom och äldre ogifta samt avslutade med andaktsstund. Dagen avslutades med "Läsmåtagillet".

Nattvardsgången.

Nattvardsgång kallades "gaut skrift". Nattvardsgång anordnades vanligen en gång i månaden och pågåen skedde från predikstolen två söndagar i förväg, ty man skulle 19, randeckna sig för nattvardsgången söndagen före.

Allra minst en gång om året borde man
"gå till skrift", och före husförhöret borde
det ske, annars kunde man få förmaning
av prästen. Men det fanns de som brukade
nattvarden flera gånger om året.

Bönder torpare och tjänstefolk fingo gå
fram samtidigt och vid vilken tid de
ville. Prästens utdelning av nattvarden
brukade kallas "berätta", man kunde fråga
vilken präst som berättade.

Anmälningen till nattvardsgång skedde
i sockenslugan efter gudstjänstens slut
söndagen före. Anmälningen brukade man
kalla antingen "skriva upp sig" eller
"anmärka sig". Anmälningen till nattvards-
gång skedde för klockaren, som förde an-
märningen.

20. Kommunionförhöret och skriftermålet

skedde före den allmänna gudstjänsten,
och ringning här till utfördes med till-
klockan i tornet. Vid sammankomningen
sedan ringdes med trene klockor.

Man förberedde sig väl till nattvards-
gången. Man skulle bada och ha kroppen
iaktligt ren och taga på rena under-
kläder. Kvällen före lästes nattvards-
psalmer och böner. Man borde fasta
eller ej äta något vidare innan man
gick till kyrkan. I tal var man mer
tystlåten än annars, ty man försökte
vara värdig och väl beredd.

Till nattvardsgången klädde man sig
alltid i svart, sina bästa högtidskläder.
Man gick fram till altarringen med
början längst fram i kyrkan och så
21. många som fick plats där utan trängsel.

På höll man på det ena dukalaget efter
det andra. När prästen sade: "Gå
Herrans frid", lugade och nogo nattvards-
gästerna, innan de gingo från nattvards-
bordet. Under utdelandet utfördes
stilla och dämpad orgelmusik.

Det tillgär på samma gård ännu.
Vid hemkomsten skulle man hålla sig i
stillhet hemma. Fick ej göra några besök.

När prästen kallades till någon sjuk-
 eller gammal för att giva nattvarden,
så kallades detta att resa i "säcknabi",
och de mindre nattvardskärl han
använde vid dessa tillfällen kallades
"säcknabädy".